

KÜLFÖLDI TŐKE SZEREPE A MAGYAR GAZDASÁG VERSENYKÉPESSÉGÉBEN³

A fejlődéshez, a fejlett országokhoz való felzárkózáshoz, a versenyképesség megteremtéséhez, annak növeléséhez tőkére van szükség, ami származhat belső és külső forrásból. A belső forrásaink mindig szűkösek voltak és most is azok, így külsőket is igénybe kell vennünk. A külső forrás lehet külföldi hitel, vissza nem térítendő támogatás, segély és lehet külföldi működő tőke. A gazdasági fejlődésünk különböző szakaszaiban többször fontos volt a külföldi tőke és ma is nélkülözhetetlen.

THE ROLE OF CAPITAL FOREIGN IN THE COMPETITIVENESS OFF THE HUNGARY ECONOMY

The development, to catch up with the developed countries, the creation of competitiveness, increase its capital is needed. The capital come from internal and external sources. Internal resources were still limited and still are, so we had to use them as well outside. The external source can be foreign credit, a grant, aid and foreign direct investment. The different stages of economic development was important for several times and it is still essential for foreign capital.

1. BEVEZETÉS

„A tulajdonosok a növekedést sikeresen felmutató vállalkozásoknál is szembesülhetnek a finanszírozás problémáival. Ennek a kérdésnek a megfelelő kezelése ugyanolyan jelentőségű, mint a növekedési lehetőségek megtalálása. A finanszírozási problémák megjelenése elsősorban a növekedési pályára állt kis- és középvállalkozások számára jelent komoly megoldandó feladatot.

Legtöbb kis és középvállalkozás indításakor már alultőkésített. A szűk tulajdonosi kör bővítésére kevés a lehetőség. Legtöbbször az alapító, vagy alapítók nem akarják bővíteni a tulajdonosi kört, nem kívánják más befolyás szerzését a vállalkozás életébe. A tulajdonosi kör szélesítését a cégformák, a cégméretek is akadályozzák. A tulajdonosok maguk nem rendelkeznek több, a vállalkozásba bevihető tőkével.”⁴[4]

2. A KÜLFÖLDI TŐKE HATÁSA ÁLTALÁBAN

„Magyarország, mint kis területű és viszonylag kis népességszámú, nyitott gazdaságú ország, nagyon pozitívan kell, hogy viszonyuljon a külföldi működő tőkéhez. A globalizálódó világ-gazdaságban a befelé fordulás a nemzetgazdaságunk más országoktól való leszakadását eredményezné. Ma a tőkehiány gátolja a fejlődést. Tőke kell a növekedéshez, a munkahelyteremtéshez, az ipar és a mezőgazdaság szerkezetváltásához, a versenyképesség emeléséhez, a mo-

¹ Szolnoki Főiskola, Pénzügy és számvitel szak IV. évfolyam, nappali tagozat, dupajcsaj@gmail.com

² Szolnoki Főiskola, Főiskolai tanársegéd, szentesi@szolf.hu

³ Lektorálta:

⁴ Fodor Violetta: A külföldi működőtőke befektetések alakulása Magyarországon az utóbbi években. rs1.sze.hu/~pmark/publikacio/Netware/hajtat.doc 1. oldal letöltés ideje: 2012. január 18.

dernizáláshoz. Az adósságállományunk miatti adósságszolgálati kötelezettségek, és a lassú belső felhalmozódás nélkülözhetetlenné teszi a külföldi működő tőke igénybevételét. Ma a világgazdaságban számtalan példa van arra, hogy a külföldi működő tőke beáramlása az egész nemzetgazdaságot fellendítette. A külföldi működő tőkének multiplikatív hatása van, a pozitív elmozdulások más ágazatokba is tovagyűrűznek. Így nincs teljesen igazuk azoknak, akik el- lenzik, hogy a külföldi működő tőke előtt Magyarország is tágra nyitotta kapuit.

A kizárólagosan külföldi tőkével működő, vagy vegyes vállalatok fontos szerepet játszanak a fejlett technika, technológia és a korszerű szervezési módszerek elterjesztésében. Ezáltal elő- segítik a technikai elmaradottság felszámolását. Hozzájárulnak a know-how, marketing, me- nedzsment, kereskedelmi és pénzfolyamatok nemzetközi áramlásához, valamint javítják a termékstruktúrát, a minőséget, emeli a versenyképességét az országnak. Bővül a külpiac- okon való értékesítési lehetőség, hozzá a külpiaci kapcsolatok, korszerűsödik a külpiaci szer- vezet. Hozzájárul az exportvolumen és az export gazdaságosság növekedéséhez, melynek következményeit a hazai fogyasztók is élvezhetik. Kedvezőbbé válhat a hazai vállalatok nagyság szerinti szerkezete azáltal, hogy nő a kis- és középvállalatok részaránya.

Növeli a foglalkoztatottak átlagbérét, illetve átlagjövedelmét.”⁵ [5]

3. A KÜLFÖLDI TŐKE SZEREPE A PRIVATIZÁCIÓBAN

A szakirodalom négy szakaszt különít el a magyar privatizációban:

- a spontán privatizáció (1988-1990);
- az ellenőrzött és központilag vezérelt privatizáció (1991-1994);
- az erőltetett privatizáció (1995-1997);
- a posztprivatizáció korszaka (1998-tól napjainkig).

Fenti felsorolásban is látható, hogy a privatizáció még a rendszerváltás előtt elkezdődött. Spontán privatizációnak még a pártállami keretek között kibontakozott első időszakát neve- zik, amikor is az állami vállalatok elég sok része magántulajdonba került. Gyakorlatilag ez úgy történt, hogy az állami vállalatokat feldarabolták és belső gyáregységeiket, üzemeiket részvénytársasággá, korlátolt felelősségű vállalkozásokká szervezték. A folyamatot az 1988. évi társasági törvény és a külföldi befektetéseket szabályozó törvény, illetve az 1989. évi át- alakulási törvény segítette. A privatizációnak ezen időszaka sok morális kérdést vet fel, hiszen az Állami vagyonügynökség majd 1989-ben alakult csak meg, ezen felül nem volt pályáztatás és nem volt privatizációs politika sem.

Az ország adósságállománya már a hetvenes évek elejétől fokozatosan növekedett, és 89-re kritikus szintet ért el, és a külföldi tőke nélkül államcsőd fenyegetett. Az állam erőteljesen bátorítani kívánta a külföldi működő tőke megjelenését az országban, mert eddig, azaz 1948– 1988 között külföldiek Magyarországon összesen csak mintegy 200 millió dollárt fektettek be. A külföldi tőkebefektetések élénkítéséhez, korszerű társasági formákra volt szükség, ame-

⁵ Abonyiné Palotás Jolán: A külföldi működőtőke szerepe gazdaságunk fejlődésében. <http://www.sci.u-szeged.hu/eghajlattan/baba/Abonyine.pdf> 3. oldal Letöltés ideje: 2011. 10. 17.

lyet a társasági törvény segített elő.

A 90-es évek elejére a magyar gazdaság egyre gyengült, melynek tünetei a GDP visszaesésében is meglátszott. 1989-hez képest már 10%-kal, 92-ben 5%-kal, azaz 17-18%-kal csökkent. Az egyre gyengülő gazdasághoz a szocialista piacok elvesztése is nagyban hozzájárul, hiszen a nyugati piacokon nem várták a keleti országokból a sokszor alacsony színvonalú termékeket és szolgáltatásokat. A munkanélküliség aránya 1993-ra 12%-ra emelkedett. Az infláció pedig már ebben az időszakban meghaladta 28%-ot.

Az ÁVÜ vagyona 1991. december 31-én a már 332,9 milliárd forint volt, amely 1992. április 30-ára 854,8 milliárd forintra emelkedett. Az ügynökség nagy energiát fordított a tájékoztatásra, a nyilvános versenyeztetésre, megpróbált rávilágítani a magánosításban rejlő lehetőségekre. Különböző ösztönző technikákat használt, mint például az Egzisztencia-hitel, az MRP, vagy a Kárpótlási jegy.

Ezen időszak különösen fontos a privatizációban, mivel a GDP 60 %-át adó vállalkozások már magántulajdonban voltak, a privatizációból befolyt bevételek több, mint 40%-a külföldről származott, és 1995-re az export 51%-át külföldi érdekeltségű vállalkozások bonyolították.

	1990	1991	1992	1993	1994
Kizárólag külföldi tulajdonú	4,1	13	27	35,1	39,8
Külföldi többségi tulajdon	11,2	22	25	27,5	29,1
Hazai többségi tulajdonú szervezetek	84,7	65	48	37,4	31,1
összesen	100%	100%	100%	100%	100%

1. táblázat: Külföldi vállalkozások számának megoszlása Magyarországon
Forrás: Külföldi működő tőke Magyarországon 1990-1998. KSH, 2000. 25.

Az 1. táblázatból jól látszik, hogy 1990-ben még a teljesen külföldi tulajdonú szervezetek száma alacsony volt, ez 1994-re megfordult és már közel 40%-a a vállalkozásoknak tisztán külföldi tulajdonúak voltak. A táblázat nem mutatja, de 1998-ra a külföldi érdekeltségű vállalkozások 84,3 %-a legalább 50%-ban külföldi tulajdonba került. A külföldi tőke tehát legalább többségi tulajdonra törekedett. Ehhez természetesen az is hozzájárult, hogy 95-től kezdődően jelentősen megnövekedtek a zöldmezős beruházások, amelyek célja az is volt, hogy csökkentse a munkanélküliséget. Ma már tudjuk azonban, hogy a külföldi befektető igazából az olcsó munkaerőt, az olcsó termelési tényezőket keresték, használták ki.

3.1 A magyar gazdaság állapota a nyolcvanas évek végén

Diczházi Bertalan tanulmánya, amely a külföldi tőke magyarországi szerepét vizsgálja a következőképpen fejteti a külföldi tőke szerepét a privatizációban:

„A hazai gazdaság egyik legfontosabb problémájaként az igen jelentős külföldi adósságállományt kell említeni. A külföldi adósságszinthez képest az export aránya kicsi volt. A tőke- és kamatfizetések teljesítése jelentős erőfeszítést igényelt a kormányzattól. Az időnként meginduló gazdasági növekedés jelentős külkereskedelmi és fizetésimérleg-deficittel párosult. A magyar gazdaság szerkezete egészségtelen, a termékek versenyképessége gyenge volt, a cé-

gek állandó forgótőkehiánnyal küszködtek. Számos ágazatban a műszaki-technológiai lemaradás kirívó, különösen a gépiparban és a könnyűiparban. Alacsony szintű pénzügyi menedzsment, gyenge a marketingtevékenység. A vállalatok többségénél túlfoglalkoztatás jellemző, emiatt is gyenge a hatékonyság. Jelentős környezeti károk halmozódtak fel. A vállalatok egy jelentős része eladósodott.”⁶[1]

3.2 A magyar gazdaság állapota a kilencvenes évek elején

Vállalati szinten a gazdálkodási problémák folyamatosan, részben sokszerűen kerültek felszínre, és a kilencvenes évek első felében kulminálódtak. A következő főbb tényezők hatottak a vállalatok gazdasági tevékenységére:

- a magyar-szovjet kapcsolatokban a dollárelszámolás és a világpiaci árak bevezetése;
- jelentős külkereskedelmi liberalizáció;
- nyugati típusú pénzügyi, számviteli és csődtörvény bevezetése;
- nyugat-európai gazdasági recesszió, a hazai kereslet drámai visszaesése.

A külső és belső feltételváltozások hatására a szovjet piacra termelő, főként gépipari, könnyűipari, részben élelmiszeripari (konzerv, bor, baromfi stb.) cégek drámai piacvesztést szenvedtek. A nyolcvanas évek végi vállalati szerkezeti, pénzügyi, technológiai és piaci problémák egy jelentős része 1990-1993 között jelent meg.

Kétségtelen tény, hogy a nyolcvanas-kilencvenes évtized váltásakor az egyik legfontosabb makrogazdasági kérdés az volt, hogy az ország folyamatosan törleszti-e a külföldi adósságszolgálatot vagy egyoldalúan (esetleg tárgyalásos módon) felfüggeszti az esedékes kamat- és tőkefizetést. Vállalva ezzel az összes egyéb következményt, többek között azt, hogy a külkereskedelmi forgalomban lényegében csak készpénzzel lehet fizetni, amely további gazdasági visszaesést jelenthet.⁷ [1]

1990 óta a magyar gazdaságban végbement szerkezeti átalakulásában meghatározó szerepet játszottak a külföldi közvetlen tőkebefektetések. A külföldi működő tőke hozzájárult Magyarország technikai felzárkózásához, és ennek megfelelően a nemzetközi versenyképességének növeléséhez is, amely nélkülözhetetlen az ország exportkapacitásainak bővítéséhez is. A külföldi tőke-beruházási tevékenysége jelentős mértékben előmozdította a hazai és a nemzetközi piaci igényeknek megfelelő gazdasági szerkezeti átalakulást, valamint jelentős munkahelyteremtést tett lehetővé, növelve ezzel a hazai foglalkoztatási szintet és belföldi piac bővítését, a hazai vásárlóerő növelését is. A külföldi tőke-beruházások hozzájárulnak a hazai fizetési mérleg egyensúlyának javításához.

3.3 Az EU csatlakozás hatása a külföldi működőtőke beruházásokra

A 2004. május 1-jei csatlakozás nem jelentett nagy változást a szabályozási és gazdasági környezetben, emiatt rövidtávon nem volt várható a külföldi tőke-import növekedése, kivéve a nyugat-európai kis és közepes cégeket, melyeknek pótlólagos garanciát jelent a csatlakozás,

⁶ Diczházi Bertalan: A külföldi tőke szerepe a privatizációban 11. oldal

⁷ Diczházi Bertalan: A külföldi tőke szerepe a privatizációban 13. oldal

így a beruházásaik kockázata csökkent.

A multinacionális cégeknek Magyarország csatlakozása az Európai Unióhoz nem jelent további feladatokra, mert erre a cégek már felkészültek, és a telephelyeik gazdaságosságát már nem jelentősen nem növelhették. Az uniós csatlakozás a multinacionális vállalatok számára a nagy piacot elzáró, mára minimálissá zsugorodott akadályok lebontását jelentette. A csatlakozással életbe lépő közös vámok a korábban a földrajzi távolságnak megfelelő gazdaságosságot változtatták meg. A közös kereskedelempolitika egyes szektorokban nagyobb, másokban kisebb védelmet jelentett az olcsóbb, máshonnan jövő árukkal szemben.

Az adókedvezmények kihasználásának feltételeit, mint például a beruházás nagysága, a létrehozott új munkahelyek száma, csak a legnagyobb, vagyis a multinacionális vállalatok tudták teljesíteni. A csatlakozással csökkent a közvetlen állami termelésösztönzés, amit ellensúlyozott a multinacionális vállalatok pályázati téren való jártassága és a nagy vállalatok befolyása az EU politikájára.

Az EU törekvései szerint a gazdaságfejlesztést közösségi programok keretében kellett megvalósítani, melyekből a multinacionális vállalatok és hazai leányvállalataik részesedhettek, mivel Magyarország, kiemelve a keleti és az északi régiót, támogatandó területként kerültek be a közösségbe. A csatlakozás eredményeként Magyarország több cég számára szolgált regionális központként a keletebbre fekvő piacok eléréséhez. Az ország különösen a szoftveripar, a turizmus, és a logisztika területén számított regionális szerepre.

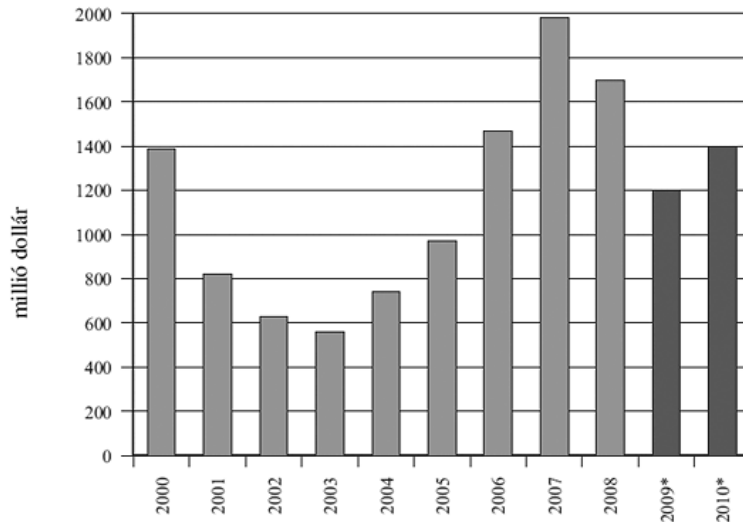
A meglévő beruházás növelő szubvenciók mellé az EU taggá válás maga után hozza a jogharmonizációt, az adóráták kiegyenlítését és a könyvviteli szabályok egységesítését. Azonban ezek csak kisebb mértékű változást jelentettek a multinacionális vállalatok számára. A tőkekihelyezéstől a korábban visszaeső iparágak, mint például az elektronika újra előtérbe kerülését várták.⁸ [3]

4. A KÜLFÖLDI KÖZVETLEN TŐKE ALAKULÁSA ÉS EREDMÉNYEI

Az UNCTAD (United Nations Conference on Trade and Development) adatai szerint, a globális külföldi tőke-áramlás (FDI) a 2007. évi rekordértékről 1979 milliárd dollárról 2008-ban 14,2%-kal, 1697 milliárd dollárra esett vissza. A 2009. őszi előrejelzésük szerint a pénzügyi- gazdasági válság hatására 2009-ben 1200 milliárd dollárra csökkent a globális tőke-áramlás, ami minden bizonnyal a magyarországi beáramlást is kedvezőtlenül befolyásolta. 2010-re az UNCTAD 1400 milliárd dolláros globális tőke-áramlást vár (1. ábra). A 2. ábrán jól látható, hogy a viseigrádi országokba irányuló tőke beáramlás 2008-ban összességében 27%-kal csökkent az előző évhez képest.⁹ [4]

⁸Fodor Violetta: A külföldi működőtőke befektetések alakulása Magyarországon az utóbbi években. rs1.szif.hu/~pmark/publikacio/Netware/fodorv.doc 4. oldal letöltési ideje: 2012. 03. 05.

⁹Zbida Adel-Guth László-Zsarnóczai J. Sándor: Külföldi Tőkebefektetések hatása a hazai regionális fejlesztésre http://epa.oszk.hu/00800/00890/00050/EPA00890_Polgari_Szemle_430.html Megjelent: Polgári Szemle 2011. március – 7. évfolyam, 1. szám

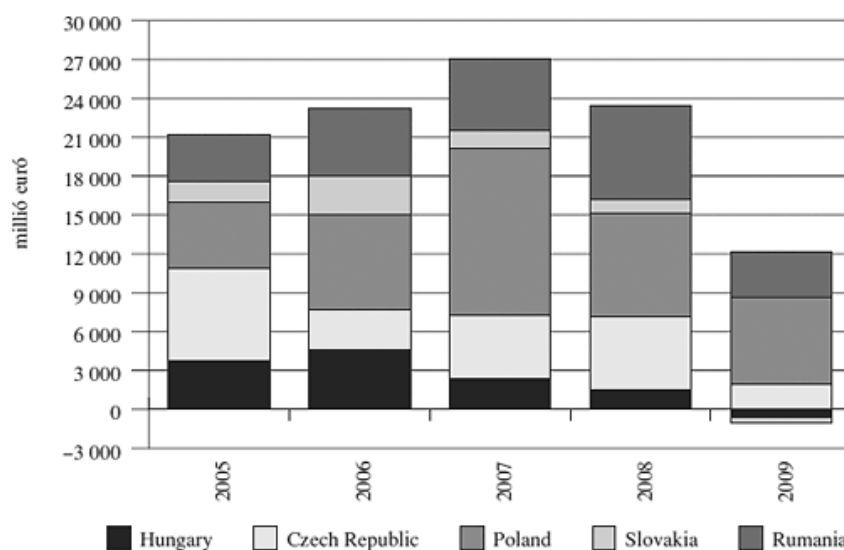
1. ábra A globális FDI-áramlás UNCTAD-előrejelzés szerint
 * UNCTAD-előrejelzés 2009 és 2010. Forrás MNB, UNCTAD

3.1 A 2009-es pénzügyi gazdasági válság

2009-ben a pénzügyi-gazdasági válság hatásaként a sokévi átlagnál 3,9 milliárd euróval, számottevően kevesebb külföldi közvetlen tőkebeáramlás történt Magyarországra. A nem adósságeneráló beáramlás meghaladhatta a 2,2 milliárd eurót, míg az adósságeneráló egyéb tőkemozgások éves egyenlege – az elmúlt évek tapasztalatai alapján – nehezen becsülhető. A korábbi elnevezésű Nemzeti Fejlesztési és Gazdasági Minisztérium előzetes becslései alapján 2010 végére a nem adósságeneráló beáramlás várhatóan a korábbi 2009. évihez hasonlóan fog alakulni. Hazánk középtávon évi átlag 4 milliárd euró értékű külföldi közvetlen tőkebefektetésre számíthat, amely összeget nagyban befolyásolhatják az egyedi nagy értékű tranzakciók, mind pozitív, mind negatív irányban.

5. A KÜLFÖLDI TŐKE BEÁRAMLÁSÁNAK ÖSSZEHASONLÍTÁSA A KÖRNYEZŐ ORSZÁGOKKAL

Szlovákiába a 2007. évvel gyakorlatilag megegyező mértékű, Csehországba 4%-kal, Magyarországra 27%-kal, Lengyelországba pedig 42%-kal kevesebb tőke áramlott. Hazánk pozíciója minimálisan javult 2007-hez képest, a teljes beáramlás 13,4%-a irányult Magyarországra. 2009 első három negyedévében összességében 50%-kal csökkent a beáramlás a visegrádi országokba és Romániába az előző év azonos időszakához képest.

2. ábra FDI-beáramlás a visegrádi négyek országába
Első három negyedév adata. Forrás MNB, UNCTAD.

Szlovákiában – Magyarországhoz hasonlóan – a 2008 azonos időszaki nettó beáramlással szemben kiáramlás volt megfigyelhető. Csehországba 63%-kal, Romániába 50%-kal, míg Lengyelországba 17%-kal kevesebb tőke áramlott. Az egyéb tőkemozgásoknak a régió minden országában meghatározó szerepük volt a tőke-beáramlás visszaesésében.

Néhány szóban összegezve azt mondhatom, hogy az FDI-nek - negatívumokat figyelmen kívül hagyva - nagy szerepe volt a tőkeszegény Magyarország átalakulásába. Az elmúlt két évtized során az ország alkalmassá vált külföldi tőke befektetésre, infrastruktúra, a technológiai színvonal növelésében kulcsfontosságú a részvétele. A jelenlegi kedvezőtlen tendenciákat a kormányok ösztönző politikájával lehetne ellensúlyozni, mert különben mindenképpen a versenyképességünk romlását hozza, illetve már hozta is magával.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1] DICZHÁZI Bertalan: A külföldi Tőke szerepe a privatizációban. GJW-CONSULTATIO Bp. 1998.
- [2] Tardos Márton: Sikeres-e a privatizáció? Közgazdasági szemle 1998. április (317-332. oldal)
- [3] Fodor Violetta: A külföldi működőtőke befektetések alakulása Magyarországon az utóbbi években. rs1.szif.hu/~pmark/publikacio/Netware/fodorv.doc 4. oldal (2012. 03. 05.)
- [4] Zbida Adel-Guth László-Zsarnóczai J. Sándor: Külföldi Tőkebefektetések hatása a hazai regionális fejlesztésre (e-doc), url:
http://epa.oszk.hu/00800/00890/00050/EPA00890_Polgari_Szemle_430.html (2012. 03.08.)
- [5] Abonyiné Palotás Jolán: A külföldi működő tőke szerep gazdaságunk fejlődésében. (e-doc), url:
<http://www.sci.u-szeged.hu/eghajlattan/baba/Abonyine.pdf> 3. oldal (2011. 10. 07.)
- [6] Külföldi működő tőke Magyarországon 1990-1998. KSH, 2000. 25. oldal